

Nr 294.

Av herr **Ström, Fredrik**, om utredning rörande upplåtande av statens domäner till allmänningar för friluftsliv m. m.

Som en reaktion mot den av industrialismen framkallade folkanhopningen inom begränsade områden och den nutida mekaniseringen av det produktiva arbetet och livsföringen över huvud taget har i de flesta kulturländer uppstått ett starkt intresse för friluftsliv i skilda former. Den rekreation, som stora folklager erhålla genom tärtliv, strövtåg i skog och mark eller genom utflykter i vacker och orörd natur med hjälp av för personer i blygsamma ekonomiska förhållanden överkomliga fortskaffningsmedel, torde ur folkhälsans synpunkt vara lika värdefull som den organiserade tävlingsidrotten och gymnastiken. En förutsättning för detta friluftsliv är dock att i närheten av storstäder och industricentra naturområden av tillräcklig storlek finnas tillgängliga för ändamålet. I flera länder har betydelsen av bevarandet av sådana områden ur såväl rekreations- som naturskyddssynpunkt redan i större eller mindre omfattning blivit beaktade av det allmänna. Föreanta staterna har därvid varit ett föregångsland.

Även i vårt land har friluftslivet under det senaste årtiondet vuxit till en folkrörelse. Det är också få länder i Europa som kunnat erbjuda sin befolkning sådana naturliga möjligheter till friluftsliv som Sverige. Den oavbrutet fortgående ökningen av de rekreationssökande skarorna och den samtidigt pågående, ofta planlösa styckningen och bebyggelsen av natursköna eller genom sin oberördhet för friluftsliv lämpliga områden i storstädernas och de större befolkningscentras närhet har emellertid gjort det till en angelägenhet av vikt att för framtiden säkra behovet av sådana för rekreationssyften lämpliga områden.

De enskilda markägarna ha även framfört ofta berättigade klagomål över de olägenheter som den rekreationssökande stadsbefolkningens vistelse på deras ägor orsakar dem.

Det kan i första hand synas vara enbart ett kommunalt intresse att tillgodose nuvarande och framtida behov av naturallmänningar för rekreationssändamål. I Stockholms stadsfullmäktige ha även väckts motioner om åtgärder för skapandet av kommunala friluftsaltmänningar, eventuellt i samarbete med staten och andra kommuner. För flertalet kommuner torde det emellertid av ekonomiska skäl bli svårt eller omöjligt att förvärva markområden av den storleksordning det här är fråga om. Ur folkhälsans synpunkt måste skapandet av friluftsaltmänningar anses vara icke endast ett lokalt intresse utan en riksangelägenhet. Sådana allmänningars värde som reaktionsplatser för den icke jordägande delen av Sveriges befolkning är

uppenbar. Men även för landsbygdens jordägare torde det vara ett intresse att de komma till stånd. Allmänningarna skulle till sig draga en betydande del av de friluftsentusiaster, vilka under helgdagar och semestrar söka sig ut på landsbygden och där stundom orsaka skadegörelse på enskild mark.

Att tryggandet för nutid och eftervärld av vidsträckta naturparker för reaktionsändamål icke enbart är ett lokalintresse utan en nationell angelägenhet har redan i flera länder blivit erkänt både i princip och i praktik. Det mest lysande exemplet på dylikt förutseende från det allmännas sida erbjuder Förenta staterna, som avsatt mer än ett tjog nationalparker med en yta av i runt tal sextiotusen kvadratkilometer. I förhållande till sin storlek har ju även Sverige nationalparker av betydande mått, sammanlagt 3,650 kvkm. Liksom flertalet amerikanska nationalparker ligga emellertid de svenska på långt avstånd från befolkningscentra. I motsats till de amerikanska ha de främst avsatts som naturreservat för vetenskaplig forskning. Deras otillgängliga läge medför dessutom att de både ekonomiskt och geografiskt ligga utom räckhåll för det svenska folkets flertal.

I Förenta staterna finnas utom de under federalregeringens skogsvårdsbyrå lydande nationalparkerna även s. k. state parks, som de skilda staterna avsatt för rekreatiönsändamål och ofta genom inköp av mark i enskild ägo förstorat. Sålunda har staten New York, vilken till storleken är jämförlig med den söder om Dalälven belägna delen av Sverige, 65 större och mindre sådana statsparker. Den största av dessa är belägen i Adirondacks skogs- och sjörika högland, vars natur närmast är jämförlig med Bergslagen, och har en areal av icke mindre än 8,000 kvkm. Den besökes årligen av mellan sex- och åttahundratusen tältande. I New York Citys omedelbara omgivningar finnes dessutom ett tjogtal medelstora statsparker såväl vid kusten, huvudsakligen på Long Island, som inåt landet. Den största av dessa parker, Palissades Interstate Park, gränsar till såväl New Yorks som New Jerseys industridistrikt och har en areal på 200 kvkm.

I Sverige är staten den största skogs- och markägaren. Statens fyra miljoner hektar skogar äro visserligen till största delen belägna i Norrland och äro liksom nationalparkerna otillgängliga för befolkningens flertal. Även i södra och mellersta Sverige äger dock staten stora sammanhängande områden av skogar och för friluftsliv lämpliga marker. Mindre och medelstora kronoparker ligga i vissa fall i de större städernas omedelbara närhet. I skärgårdarna äger kronan även icke obetydliga områden, förvaltade av de militära myndigheterna, vilka områden numera i många fall torde sakna värde ur försvarets synpunkt.

Dessa kronans domäner nyttjas för närvarande huvudsakligen, i den mån de icke bestå av odlad mark, till skogsbruk, varjämte jakt och fiske i vissa fall utarrenderas åt enskilda. Utan tvivel skulle för en relativt ringa kostnad vissa lämpligt belägna kronoparker kunna upplåtas till allmänningar för friluftsliv utan nämnvärt förfång för skogsbruket. De åtgärder som kunde anses erforderliga vore upplåtandet av lämplig mark inom kronoparkernas

områden till tältplatser, inrättandet av enkla raststugor eller vandrarhem samt anställandet av personal som inte endast kunde tjänstgöra som övervakare av ordningen utan även som instruktör i naturkunskap och friluftsidrotter.

Särskild betydelse för skapandet av allmänningar för friluftsliv ha de kronans domäner som ligga i de större städernas närmaste grannskap. Även om dessa av staten ägda naturområden icke alltid äro av den storlek att de ensamma skulle kunna fylla en eller flera städers behov av rekreationsområde kunna de dock i vissa fall tänkas bilda kärnan i större, delvis av en eller flera kommuner ägda och skapade allmänningar. Under alla förhållanden måste det ur folkhälsans synpunkt anses vara av vikt att kronan icke till enskild person säljer eller till annat ändamål upplåter mark som nu eller framdeles kan tänkas få betydelse ur rekreationssynpunkt.

Staten har offrat betydande summor på byggandet av idrottsplatser eller som kontant understöd åt idrottsorganisationer. Det är flera omständigheter som samverkat till detta i och för sig glädjande resultat. Idrottsplatser ha sålunda varit lämpliga objekt för nödhjälpsarbeten. Den väl organiserade tävlingsidrotten och gymnastiken ha även haft förmåga att göra sina stämmor hörda, när det gällt för dem att inför statliga eller kommunala myndigheter bevaka sina intressen.

Ur folkhälsans synpunkt torde emellertid friluftslivet i dess skilda former anses vara minst lika betydelsefullt som någon annan form av fysisk fostran. Även tävlingsidrotten har för övrigt under senare år mer och mer flyttat sina vädjobanor från idrottsplatserna ut i naturen. De tävlingsidrotter, vilka under de senaste årtiondena mest sett antalet av sina utövare ökas, torde vara orienteringslöpning, skid-, cykel- och gångsport samt kanotism. Men det finns även stora skaror av ungdom, vilka aldrig ägna sig åt någon form av tävlingsidrott men som i friluftsliv- och vandringslivet funnit den rekreation de främst behöva. Även medelålders människor, för vilka tävlingsidrott icke längre har någon lockelse eller ens kan anses lämplig, ägna sig i allt större omfattning åt den sunda och härdande motionsidrott som livet i skog och mark utgör. Det är därför på tiden att det allmänna börjar tillvarataga friluftsfolkets intressen, vilka i många avseenden sammanfalla med naturskyddets. Behövs det om tio eller femtio år flera idrottsplatser, möter det knappast några hinder att bygga dem då. Men redan om några få år är det kanske för sent att skapa friluftsansamlingar, där naturliga förutsättningar för sådana nu finnas i de större städernas närhet.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte begära hos Kungl. Maj:t att med beaktande av de framförda synpunkterna utreda på vad sätt och i vilken omfattning statens domäner kunna och böra upplåtas till allmänningar för friluftsliv, varvid frågan om samarbete med kommunerna bör särskilt beaktas, samt på vad sätt vid försäljning av kronans mark skälig hänsyn bör ta-

gas till i vad mån denna mark må bevaras i det allmännas ägo för att tillgodose nuvarande eller framtida behov av allmänningar för friluftsliv och rekreation.

Stockholm den 23 januari 1936.

Fredrik Ström.
